

Pataki Sándor

Végyári biblia

A szórvány kettős szempillája

(Harmadik rész)

Újabbán a szépségápoló cégek fennhangon hirdetik a kettős hatású szempilláspírálót. Ez lényege szerint használja a bázis részét a szempillák meghosszabbítására. Cél a nagyobb, nagyobb, rácsodálkozóbb szem elérése... A szórványban élő magyarok (a végyáriak a szórvány szórványai) természetes módon, szépségipari beavatkozás nélkül kifejlesztették a kettős szempillával való látásmódot – nagyobb, nagyobb szemekkel többet szeretnének fölfogni az őket körülölelő, sokszor barátságatlan világból. Ez nem mindig sikerül. Az annyira áhított kettős állampolgárság lehetősége, majd bevezetése betetőzte ezt a folyamatot, a maga vitathatatlan előnyeivel és még időben jelentkező ellentmondásaival. Miről van szó?

(Kettős állampolgárság: helyi menetrend) Minderről a leghitelesebben Bódis Ferenc lelkipásztor és felesége, Dóra asszony számol be. Két kivételtől eltekintve eddig minden, a magyar állampolgárságot igénylő náluk kezdte az iratok begyűjtését. Természetesen minden kezdet nehéz, megvannak a maga buktatói. Mivel a Bécsi Döntés Végyárt nem érintette, a családok esetében a Trianon előtti egyházi dokumentumokhoz kell nyúlni. Senki sem verte nagydobra, hogy mire készül. A faluban az a szokás alakult ki, hogy a nagy családok tagjai (egy-egy házaspár körüli szülők, nagyszülők, testvérek, sógorok, azok gyermekei) egyszerre indítják el a folyamatot – így az anyakönyvi adatok előkeresése gyorsabban halad, a felmenőkről igényelt igazolás kiállítása, valamint a típusnyomtatványok kitöltése is folyamatos. Végyáron – kevés kivétellel – a dédszülőkhöz kell visszanyúlni. A legtöbb gondot az önéletrajzok megírása és szerkesztése jelenti. Ebben Dóra asszony jelenti a legfőbb segítséget. Az eredeti születési és házassági igazolványok fordítási költsége az érdekelteket terheli. A következő lépés az iratcsomag leadása a temesvári Demokrácia Központban. Ott Vetési László ügyintéző ellenőrzi a csomagokat, s ha szükséges, megjelöli a hiánypótlást. Csak abban az esetben kerül a kolozsvári főkonzulátusra az anyag, ha itt minden rendben találtatott. A főkonzulátus tisztségviselői rendszeresen tartanak fogadónapokat Temesvárott, sőt eddig két alkalommal Végyárra is kiszálltak, és a mozgáskorlátozottakat otthonukban keresték föl. Az eskütétel időpontjáról postán értesítik az igénylőket. A legtöbb végyári Szegeden, Makón, Kis-

Pataki Sándor (1948) Szegeden és Végyáron élő újságíró, közíró. Legutóbbi könyve: *Szellemi védőhálózat szó a Szögedi Nemzet.*

zomboron és Klárafalván teszi le az állampolgári esküt. Általános végvári vélemény: a nemzetegyesítés fontos pillanata a magyar állampolgárság megadása az igénylőknek. A kezdet kezdetekor sokan állították ki az iratsomagokat, következett egy hullámvölgy, most újra növekvőben a jelentkezők száma.

(Buktatók és ellentmondások) A végváriak szeretnék elkerülni annak a látszatát, hogy ők és a külföldi magyarok „eldöntenek” a magyarországi választások végeredményét... Ezzel elérte célját az ATV-szerű adók és a mögötte álló kíméletlenül félrevezető politikai erők propagandája: a továbbiakban nem arról van szó, hogy élni akarnak az állampolgárság biztosította összes lehetőséggel, hanem csak annak bizonyos részeivel. Érdekes: mindig elkerüljük arra vonatkozó kérdésemet, hogy akkor hogy is állunk a Moldovai Köztársaság kettős állampolgáraival? (Több százezer, talán millió szavazóról van szó.) Akik viszont az ők, a végváriak sorsáról is dönthetnek a romániai választásokon lelkiismeret-furdalás nélkül. Állandó vita tárgya az, hogy ki kaphatja meg a magyar állampolgárságot. Ez a vita az átélt élmények nyomán keletkezett. A legjellemzőbb történettel Bódis Ferenc lelkipásztor szolgált. A családjával Klárafalván tették le az állampolgári esküt. A kis Csongrád megyei falu polgármesteri hivatala kitett magáért: emlékezetes, felemelő ünnepséget rendeztek, az érzékenyebbek szemében könny csillogott. A Himnusz éneklése közben Bódis tiszteletes fecsegést és röhhincselést észlelt – a mellette álló két új magyar állampolgár annyira sem tisztelte a jelenlevőket, hogy legalább hallgatott volna. Ehhez hasonló jelenségről többen is beszámoltak, váltakozó vehemenciával ítélve el a „tetteseket”, akik semmibe veszik mások elkötelezettségét és érzelmi kötődését. Nagy vitát váltott ki a sajtóban megszégyesített máramarosi igénylők esete, akik szintizta románként csak az angliai munkavállalás reményében akarják megszerezni a magyar állampolgárságot is. Szabályos „szerzésről” van szó. Többen is jelezték, bátran írjam le, miszerint a katonaságnál, az iskolai bentlakásokban és egyéb közösségi helyeken szerzett tapasztalataik szerint a Tízparancsolat egyik pontjához (Ne lopj!) igen „liberálisan” viszonyulnak a román polgártársaik – amennyiben tömegesen, „magyarként” kapnak munkavállalási engedélyt Nyugaton vagy Nagy-Britanniában, hosszabb távon igen kellemetlen meglepetésekkel kell számolni... Van, aki a magyar nyelv egyértelmű ismeretéhez kötné az állampolgárság megadását. A radikálisabban gondolkozók máshol húznák meg a határt. Szerintük ne csak a múltat állítsuk a mérleg serpenyőjébe, hanem a jövőt is. Aki nem magyar óvodába, magyar iskolába írhatja-járatja gyermekét, az lemondott a jövőről. Ennek a javaslatnak (bár logikus és nemzetféltő) sok a buktatója. A szórványban számtalan helyen nincs már magyar óvoda és iskola. A ravaszkodók később átírathatják gyermeküket másik oktatási intézménybe bármilyen indokkal. Csak e néhány gondolat is jelzi, hogy számtalan buktatóval kell számolni. Az anyanyelv ismerete viszont könnyen ellenőrizhető és támadhatatlan érv. Ki akar élni vele?

(Sorok a külföldi választók információs kiszolgáltatottságáról) A romániai helyi magyar sajtó (a szórvány kiadványai közül rendszeresen olvasom az aradi, a brassai és a temesvári magyar lapot – ezek lefedik Dél-Erdély szórványának mind a hét megyéjét) saját gondolataival van elfoglalva. Annyit azonban megtehetnének, hogy egy objektív heti összefoglalót közölhetnének a magyarországi fejleményekről. Valószínűleg erre nincs megfelelő újságírójuk – viszont az MTI szállíthatná számukra ezt az anyagot! Legfontosabb és legelérhetőbb, állandó információforrás a Kossuth Rádió. A tévék közül a Duna TV,

a Duna World, az M1, M2, RTL Klub és TV2, valamint az ATV fogható, helyi szolgáltatótól függően. Ez utóbbi jelenlétére egyértelmű a politikai magyarázat. Amikor megszületett a döntés, Markó Béla bizalmi embere, bizonyos Gáspárik Attila (jelenleg a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar tagozatának igazgatója – a hozzá mérhető igazgatói poszt alatt nem igen adják...) volt hatalmi helyzetben. Az ATV-t választotta. A hazugságpolitikusok (remélem, szó szerint értik olvasóim a leírtakat: hazugságpolitikuson hús-vér hazugságpolitikusokat értek!) az említett rádió- és tévéadóknak négyszer, ötször több időt kapnak, mint a nemzeti kormányzövetség. Az egy százalékos támogatottságot el sem érő pártocskák bátran gyalázzák ellenfeleiket, közben külföldre rohangálnak, és diktatúráról rikoltoznak. Magyarán: elhangzik a hír például a rezsi-csökkentés valamilyen formájáról és mértékéről, erre négy-öt ellenőrizhetetlen ellenvélemény zúdul az ártatlan hallgatóra vagy nézőre, szinte megsemmisítve a szórványmagyar előtt a pozitív üzenetet. Ráadásul a dezinformátorok jó arcú embereket is képesek felvonultatni, mozgósítani alantas céljaik érdekében. Amíg az anyaországban az érintett szavazásra jogosultak legalább ötven százaléka képes kiszűrni a hazugság bajnokok újabb rémtettét (szavazatokra vadásznak azok, akik már többször becsapták, csúful átvették a népet, ők a hazugságpolitikusok), addig a külhoni magyarok 85–90%-a erre nem képes – ugyanis sokkal kevesebb információ áll rendelkezésére a szereplőkről, ráadásul a hazugságpolitikusok regnálása idején szinte minden átláthatatlannak bizonyult „odaátról”!

(Lineáris történelem – 3. rész) Mít tartalmazott egyrészt a kincstár képviselői, másrészt a Boros István prédikátor, a sárpilisi származású Korsós Péter bíró és a 143 rittbergi gazda 1800. június 7-én aláírt megegyezése? Pontokba szedve:

1. A németek által elhagyott házak és az azokhoz tartozó földek csak református, magyar familiáknak adatnak ki azon utasítással, hogy a kincstári földeket az úrbérium értelme szerint munkálni, a réteken, a szántóföldeken és a község belterületén levő erdőséget irtani tartoznak azzal az előnnyel, hogy ezen munkájuk a robotba számíttatik, s ráadásul még a kiírtott tőkék nékiek maradnak.
2. Azon települők, kiknek házuk még nincsen, az uraság részéről az építkezésre való fát és nádat kapnak és 50 robot elengedésben részesülnek. A kiknek a házuk pedig javításra szorul, az uraságtól a javításra szükséges fát és nádat kapnak, és azonfelül 30 robot elengedését élveznek. A felépített, illetve megjavított házakat a rittbergiek kötelesek lesznek mindig jó karban tartani.
3. 1795. év november 1-től 1801. október 31-ig a rittbergiek minden adózásuktól és a kincstár részére szokásban levő munkák alól felmentetnek; azonban a vetőmagot, mit az uraságtól kölcsön kaptak, kötelesek minél előbb hiánytalanul visszatéríteni.
4. Kötelesek lelkipásztorukat és iskolamesterüket 1798. év november 1-től fogva maguk fizetni; de az uraság a papnak egy egész házhelyet és egy hold földet szőlőkertnek adómentesen tulajdonjoggal átenged, mint a hogy már át is engedte.
5. A kincstár kötelezi magát, hogy háború után az egyháznak templomot – a lelkipásztornak pedig még a háború alatt tisztességes lakást épített, mely épületeket azonban a község átvenni és mindig jó karban tartani köteles lesz [...]

6. Az úrbéri szántóföldeken kívül, minden lakos, a ki azt kívánja, még egy hold szőlőkertet kap használatul, melytől dézsma nem jár, de köteles lesz utána évenként 30 kr-t a földesuraság pénztárába befizetni.
7. Az Überland nevezetű földekből 1401 hold föld 1800. év november 1-től fogva a szerződést aláíró református lakosnak bérbe adatik.
8. Az uraság köteles lesz a községben levő 13 kútat a maga költségén jó karba helyezni, s a szükséges felszerelésekkel és mentőeszközökkel ellátni; az így tökéletesített kútakat aztán a község átvenni s további fenntartásukról gondoskodni tartozik. Az uraság a kútak fenntartásához évi 144 frt-tal járulni köteles.
9. Ezen szerződéssel a rittbergi lakosok arra kötelezik magukat, hogy itt állandóan megtelepülnek, szorgalmas gazdák lesznek, a földesuraságnak és tisztjeinek engedelmességeknek, s magukat mindenkor csendesen viselik.

Ez volt az a gazdasági keret, melyhez alkalmazkodva a mai végváriak elődei megalapozták a község jövőjét. A korszakról néhány sajátos tudnivalóval egészítem ki a fentieket. A földesúr ekkor az uralkodó, I. Ferenc király volt, aki éppen a franciákkal háborúzott – a falut és határát királyi adományként 1810-ben juttatta Meridec de Rohan Guemeni Lajos Viktor hercegnek. Az úrbérium a jobbágnak a földesura iránti kötelezettségét rögzítő írott vagy íratlan szabályokat jelentette. 1848-ban szűnt meg. A robot az egytelkes jobbágy esetében évi 52 igás vagy 104 kézi munkanapot jelentett. A fél, illetve 1/4 vagy 1/8-ad telkes esetében arányosan csökkent a robot aránya. Dézsma: decima, vagyis tized. Terményben, később pénzben követelték. A tárgyalt időben a jobbágy szabad állapotú telkes paraszt volt.

(2013. június vége: *Antal János halála*) A bejáró szerepét Tamássy Jenő vállalta. A 71 éves közigazdász igazi önmegvalósító ember volt – abban az értelemben, hogy mindent önerőből ért el. Özvegy édesanyja nevelte (apja hat hónapos korában hunyt el). Alacsonyán kezdte, magasra jutott. A legnagyobb végvári földtulajdonosok között tartották számon. Előzőleg Gostat (állami gazdaság) igazgatóként dolgozott. Fiatal korában a falu jeles focicsapatának a középhátvédjeként játszott, s nem mellékes, hogy bevallottan a Ferencvárosnak szurkolt... Fia, aki a nevét viseli, folytatja a gazdálkodást. Özvegye Csolák Kató. Antal János távozásával a végvári magyar közösség lélekszáma 966-ra csökkent.

(2013. július 15.: *hittani és kézműves tábor*) A végvári táborszézon kezdete. Jelszavuk: „Csak az marad meg, amit átadunk.” A temesvári református esperesség mintegy hatvan gyermeket fogadott a Zöld Mihály Házban. Hat műhelyben dolgoztak a megye településeiről érkező fiatalok: gyöngyfüzést, fafaragást, subázást, bogozást, kürtöskalácssütést és népdalokat tanultak. Fazakas Csaba esperes, táborvezető minden szervezői adottságát bevetette a siker érdekében. A program hittani része napi igével és áhítattal, népdal- és egyházi ének tanulással indult, majd a gyakorlati foglalkozások következtek szakértő tanárok és oktatók felügyelete mellett. Táborzáráskor a végvári templom előterében látványos, sok látogatót vonzó kiállításon mutatta be a hatvan fiatal a tanultak alapján készült termékeket, bizonyítván, hogy megmarad, amit átadtak nekik... A templomban pedig, népes közönség előtt, minden egyes, itt tanult egyházi éneket és népdalt előadtak a fiatalok.

(2013. július 8–12.: RIVETO-tábor a helyi diákoknak) A civil egyesületek közül az egyik legaktívabb a Rittberg-Végyvár-Tormac helynevekből kialakított mozaiknevet használja. Elnöke Czudar István. A 23 éves egyesület tagjai gondozzák az úgynevezett Francia Házat (amely egykor a Bujdosó családe volt), s amelyet a testvértelepülés, Cahuzac-sur-Vere lakói vásároltak azért, hogy végyvári látogatósaik alkalmával legyen hol tartózkodjanak... Ez a ház látja vendégül a RIVETO-tábort is, melynek látogatói helyi iskolások, s volt olyan nap, hogy hatvan, s volt, hogy százhusz gyermek tanult-szórakozott a helyi pedagógusok irányítása mellett. A ma már Riveto-háznak nevezett épület különben vendégül látja a nyugdíjasokat a havi klubdelutánra, gyermeknapra ünnepeket szerveznek és a karácsonyi körből sem maradnak ki. A nyolctagú egyesület várja a fiatal utánpótlást. A tábor fenntartásához a tagok, a helyi vállalkozók és intézmények, valamint a Francia-Tormac Egyesület járult hozzá. Ez utóbbi elnöke, André Bonneville, valamint felesége, Helene, a fáradhatatlan Eliane Bonnet asszonnyal, akit Liliként ismernek a végyváriak, végigkísérte a tábor eseményeit. Helen Bonneville egészségügyi szakember, s mint ilyen harminchét cukorbeteg látogatott meg a faluban ez idő alatt, ellátva őket megfelelő mérőeszközzel, jó tanáccsal. A gyermekeknek játékos nyelvelcskéket tartottak, gipszöntést, gyöngyfüzést és énektanulást szerveztek a tanárok, a mozgékonyak pedig kedvükre sportolhattak. Az idei újdonságot Tóth Illés tanár biztosította, aki a magyar-székely írás (félvezetően rovásírásnak is nevezik) ábécéjére tanította meg az érdeklődőket. S hogy minden ne úgy menjen, mint a karikacsapás, arról az utolsó nap utolsó fél órájában a minden lében kanál Kiss Kasszián gondoskodott: túl közel merészkedett a hintázó lányokhoz, a hinta széle véletlenül felsértette a homlokán a bőrt, előntötte a vér, s amikor mindenki a lehető legrosszabbra gondolt, egyszerű tapasszal ellátták a megrémült gyerkőc karcólását, aki – szokásával ellentétben – az eset után egy egész órán keresztül úgy ült, mint egy aranyos, megátalkodottan jó fiú...

(2013. július 15–19.: a tizennegyedik tánc tábor) A művelődési ház felújítása miatt ezúttal kizárólag az iskola épületében próbáltak a villámléptűek. Pastean Erika iskolaigazgató biztosította a keretet, a Végyvárért Alapítvány volt a szervező, a fő támogató pedig a Communitas Alapítvány, kiegészítve a helyi önkormányzattal és több vállalkozóval. Kiss Márton és Kalmár Eszter szegedi, valamint Tóth Béláné Vida Rózsa és Szarvas Lajosné p. Kovács Erzsébet helyi oktatók remek munkát végeztek. A végyvári Csüördögölő és Szederinda együttes jelentősen bővítette repertoárját, kínálatát, miközben alakult egy „pici” csoport is huszonnégy kezdő táncossal – övük a jövő, már kitaposott úton haladhatnak a nagyobbak nyomában.

(2013. július 23.: elhunyt g. Szabó Istvánné Kiss Erzsébet) A bejáró Fehér Imre volt. Az 1926-os születésű (apja Kiss Sándor, anyja Csáti Erzsébet) asszony 9 év özvegység után, 87 évesen hunyt el, miután négy évig ágyban fekvő betegként morzsolta napjait. Két fiútestvérével korán árvaságra jutottak. Leánya, Tályai Ferencné g. Szabó Erzsébet gondozta. Fia, István Vöröcsárdán él Vass Juliannával. Unokái: Róbert, Laura és Fercsi. Számítás szerint 965-re csökkent a Végyváron élő, magukat magyarnak valló lakosok száma.

(Kései konfirmálás és keresztelő – egy családban, 2013. július 27-én) A Portugáliában, Lisszabonban élő (romániai lakóhelyként viszont Resiczabányát bevalló) p. Szabó Tibold és Vadas Erzsébet leánya, p. Szabó Szintia a szülők munkahelyi elfoglaltsága miatt lema-

radt a májusi konfirmálásról, így távfelkészülést követően csak július 27-én tett bizonyosságot érettségéről, és fogadta őt be a végvári gyülekezet. A család kistfia, a 2011. szeptember 5-én világra jövő emberke a keresztségben az Erik nevet kapta. Két nagyszülő, az apa részéről k. Tóth Julianna, az anyai részről Vadas László nem lehetett jelen a felémelő kettős szertartáson. Ők idő előtt távoztak ebből az árnyékvilágból.

(2013. augusztus 17.: a történelmi Békés-Bánáti Református Egyházmegye gyülekezeteinek első találkozója) Ami régvolt, az még lehet? Ami lehet, az már való? Igen! Augusztus 17-én, szombaton szervezték meg Makón a történelmi Békés-Bánáti Református Egyházmegye gyülekezeteinek első találkozóját. Végvárról 25 személy vett részt, útközben az autóbuszuk Újmosnica és Vöröscsárda küldöttségét is fölvette. Bódis Ferenc lelkipásztor szerint lelkileg egyesült újra a régi, Trianon előtti egyházmegye... Békés, Csongrád, Arad, Temes, Krassó-Szörény megyék, valamint a mai Vajdaság bánáti részének képviselői voltak jelen a történelmi eseményen a Makó-belvárosi templomban és a Kálvin téri Református Általános Iskolában. A szervezők három ország öt egyházmegyéjéből mintegy 800 református magyar részvételéről számoltak be. A találkozó keretében az Aradi, Bánáti, Békési, Csongrádi és Temesvári Református Egyházmegyék képviselői együttműködési szándéknyilatkozatot írtak alá. A megnyitó istentisztelet során dr. Bölcskei Gusztáv, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke hirdetett ígét. Kiemelte: a 93 esztendővel ezelőtt történt összeomlás, a gyülekezetek szétszórátása, egymástól való elszakítása után most annál nagyobb az újra egymásra találás öröme. „Az Úr kegyelméből megmaradtunk, mert az Úrnak terve van református magyar népevel” – mondta a püspök. Az istentisztelet keretében bemutatkoztak egymásnak az Aradi és Temesvári (Románia), Bánáti (Szerbia), valamint a Békési és Csongrádi egyházmegyék. A templomban az egyházmegyék esperesei együttműködési szándéknyilatkozatot írtak alá. „Bár földi határok választanak el bennünket, de lélekben és nemzetben testvéreinkkel közösséget vállalunk, és e közösségvállalás kinyilvánítására egy egyesület létrehozását tűztük ki célul” – áll a szándéknyilatkozatban. Az egyesület feladata az egykori Békés-Bánáti Egyházmegye területén élő reformátusok kapcsolatainak erősítése, ápolása. A rendezvény keretében a házigazda Csongrádi és a Temesvári egyházmegye Presbiteri Szövetségei is együttműködési megállapodást írtak alá. Az öt egyházmegye gyülekezeteinek találkozója fórumjellegű beszélgetésekkel, műhelymunkával folytatódott a templomban és a Kálvin Téri Általános Iskola termeiben, ahol a lelkészek, a presbiterek, a gyülekezeti tagok és a diakóniai szolgálatot teljesítők osztották meg egymással tapasztalataikat. Fazakas Csaba temesvári esperes bejelentette: a történelmi Békés-Bánáti Egyházmegye református gyülekezetei második találkozásának színhelye Temesvár lesz, 2014. augusztus 23-án. A végvári Tamássy Jenő presbiter beszámolója szerint olyan érdekes tárgyalások fűltanúja és résztvevője lehetett, hogy még a makai rokonokat sem látogatta meg, pedig azok tudtak jelenlétéről, és várták is a kedves rokont. A Tamássy család ugyanis makai származású, és máig élő a kapcsolat közöttük.

(2013. augusztus 24–25–26.: falunapi örömök) Elkészült a piactér! Végvár arculata sok-sok év után átalakult, bizalomgerjesztővé vált, felértékelődött az a környezet, amit az iskola, a református templom, a Kossuth Park, a községháza, néhány magánépület és a Szarvasvendéglő övez. A szerdai piacok továbbra is megtarthatók, az árusok számára fedett területet biztosítottak, miközben a díszburkolatra nem engedik föl a teherkocsikat.

Ettől függ, ezen szabály betartásától a piac jelenlegi arculatának hosszú vagy rövid élete. A művelődési ház felújítása is jól halad. A hazai és külföldi vendégeket már ott tudták fogadni, bár a munkálatokat folytatják. Másfél év polgármesterség után Csáki-Gál Károly letette a névjegyét, bebizonyítva, hogy nehéz körülmények között is lehet alkotni. A „háromnapos” falunapra a magyarázat: a fiatalság tánc-, szórakozás- és buliigénye. Pénteken Vizi Imre, egy romániai tévévetélkedőn kitént könnyűzenész, valamint egy temesvári együttes volt az előadó. A szombati csúcsnapra megérkezett a decsi polgármester, Biczó Ernő, valamint a röszei küldöttség, Borbásné Márki Márta polgármester vezetésével. Közben Kele Zoltán szervezésében számtalan sport- és ügyességi vetélkedőn mérték össze tudásukat a bátor és vállalkozó fiatalok. Az esti felvonulást a Farkas István irányította lovasok vezették fel. Mögöttük menetelt az önkéntes tűzoltócsoporthoz (parancsnok: Pataki Árpád), a Szederinda és Csűrődöngölő tánc-csoport, a temesrékási fúvósok ütemes zenéjére. A piactéren felállított színpadon, illetve az előtte levő téren mindenki bemutatta tudását a három polgármester üdvözlő szavai után – az említettek mellett a Resiczabányai Hóvirág vegyes kórus, a helyi Holdfény modern tánc-csoport, valamint a Kiscsillag együttes. Simó Lóránt saját rap-szerzeményét adta elő. Kiténtették a bográcsos-verseny legjobbait, élén Ungor Sándor első helyezettel. Este tíz órakor rövid zivatar hűtötte le a levegőt, majd annak elvonultával tűzijáték következett. Az Aszinkron 4+2 zenekar az utcabállal örvendeztette meg a fiatalokat. Másnap, vasárnap a Végvárra települt román közösség ünnepelt. Zs. Kiss Sándor és zenekara biztosította a talpalávalót. Ekkor is megérkezett a vihar – folytatása jövőre... A háromnapos ünnep fő támogatója az 1718-ban alapított Temesvári Sörgyár volt, de a helyi vállalkozók és vállalkozások is kiténtek magukért. Craciun-Baja Krisztián, a dán Crosswind cég, Székely Szilárd, Császár József, a Milalma kft., a RIVETO Egyesület, Bán György, Semen Vasílica, dr. Kiss Zsolt, Gurmai György, Siklódi Zsuzsa és Kele Tibor nevét okvetlen meg kell említeni, amikor a falunap sikeres lebonyolításának anyagi hátteréről beszélünk. A számtalan önkéntes munkáját pedig a helyiek számon tartják.

(Bizalmi index) Úgy érzem, a végvári magyar közösséget irányító Csáki-Gál Károly polgármester, Bódis Ferenc lelkipásztor és Pastean Erika iskolaigazgató személyében olyan emberek kerültek az élre, akiknek a bizalmi mutatója (indexe) nő, mivel tevékenységüknek látható eredményei vannak. Ez mind látványosabb összefogást eredményez. A végváriak régebben is felsorakoztak a közösségi nemes ügyek mellett, de most mint-ha határozottabban kinyilvánítanák az igényüket e folyamat visszafordíthatatlansága iránt. Szerintem ennek akkor lesz (lehet) a jövőben is látszata, ha a fiatalokat mind nagyobb számban be tudják vonni terveik kivitelezésébe. Azt is észleltem, hogy a Temesvárott vagy Resiczabányán élők is mind aktívabban ki akarják venni részüket a szülőfalu életéből. Ez nem új jelenség, viszont a csoportos (családos) részvétel igénye már az. A rejtett tartalékok sorában ezzel is számolni kell.

(Kultúrházavató, hadgyakorlaton) Az idősebbek még emlékeznek rá, érdemes följegyezni. A Hangya Szövetkezet fölépítette az új üzlet- és kultúrházat a múlt század harmincas éviben, már feltöltötték, csak a belső padozat elkészítése maradt hátra, amit télen szerettek volna elvégezni. Igen ám, de a hatalom, e sokszínű szörny közbeszólt. A román hadsereg nagy őszi hadgyakorlatot rendezett Végvár környékén, s beharangozták, hogy maga Károly király is részt vesz az erőfitogtatáson. A repülőgépe állítólag le is szállt

a sipeti (sebedi) legelőn. A Hatalom helyi kinevezett képviselői (Cristea jegyző, Granicescu végrehajtó, Muraru román tanító stb., román katonai egyenruhában) óriási szervezőmunkába kezdtek: vörös szőnyeget terítettek a piactérre és a még befejezetlen művelődési ház elé, az iskolásokat dicsőítő, román nyelvű dalok és szavalatok megtanulására kötelezték, s épp a református egyházzal kezdtek foglalkozni, amikor... amikor elkezdődött a tulajdonképpeni hadgyakorlat. Az első nap késő délutánján lóháton megjelent egy hadi küldöttség a faluban, végignézett mindent, s meglepetésre (?), ideiglenesen lefoglalta a művelődési házat hadi célra... Estére aztán kiderült, hogy istállónak használják majd egy hétig a kultúra hajlékát. Annak is használták, minden velejárójával. Éjszakára szénát halmoztak fel, itatták a fáradt állatokat, csak egy dologról feledkeztek meg a derék román bakák és parancsnokaik: a rendszeres nagytakarításról. Ennek látható következményei lettek, aminek a leírásától most tartózkodom. Persze Károly király nem érkezett meg a hadgyakorlatra. Viszont a hadsereg távozása után a fél falu nagytakarításba kezdett – ki kellett cserélni egy méter mélységben a földet, kéthetes szellőztetés következett, majd újabb földhordás, tömörítés, előkészítés a padózásra. Végeredményben „olcsón” megúszták a kalandot, még jó, hogy nem a frissen lepadozott épületbe szállásolták el a ménest. Engem viszont nem hagyott békén a mai kisördög. Azt kérdeztem az idős, katonaviselt emberektől: vajon a magyar hadsereg is hasonlóképpen viselkedett volna egy hadgyakorlaton? A leszúrt válaszokból arra a következtetésre jutottam, hogy a végvári katonaviselt emberek szerint nevetséges egy hadgyakorlaton művelődési házban éjszakáztatni a lovakat – akkor az már nem hadgyakorlat... A piactéren lett volna a helyük, ha már „el akarták foglalni a falut”, de a legelő lett volna az igazi istálló: a hadgyakorlat gyakorlati célja ugyanis a háborús helyzetben való helytállás ellenőrzése (tesztelése), nem pedig annak kiderítése, miként viselkedik száz ló a Hangya Szövetkezet-féle „komplexum”: Bujdosó András vegyesboltja, az Iparos Egylet (könyvtárral!), a Gazdakör (külön könyvtárral!), a változó személyzettel működő vendéglő és kocsmá, Kádár Károly tanító szövetkezeti könyvelői íróasztala közvetlen szomszédságában...

(A románok gasztronómiai területfoglalása) A végvári asszonyok kitűnő kenyérsütők, szakácsok és tésztakészítők – ez közismert megyszerte. A kiugró családi eseményeken, főleg a lakodalmakon rögzült menüt sütöttek-főztek, amely csiga(tészta)levesből, főleg juhpaprikásból (újabban inkább marhát főznek), sült szárnyasból és nagy választékú aprósüteményekből, tortafélékből állt. Hajnalban töltött káposztát (szármát) szolgáltak föl. Külön fejezet az üres kalácsé, a sós perecé és -rúdé, a pogácsáé, amit sűrűn lehetett öntözni jóféle helyi (amíg ki nem vágta a szőlőt...) és szilasi borral. Minden nagycsaládban volt egy-egy fő-fő tudója a titkoknak, de az asszonyok-lányok egyenként is megállták a helyüket, ha szükség volt rá. Szükség volt. A vegyes házasságok elszaporodásával a végvári családi eseményeken megjelentek vendégként a szomszéd falvakból a románok is, akik eleinte rácsodálkoztak a készítményeinkre, majd megpróbálták utánozni azokat. Nem sikerülhetett, mivel nagyvonalúan túltették magukat a kudarcon. Végvári asszonyokat kezdtek alkalmazni egy-egy román lakodalom, keresztelő stb. levezénylésére azzal a jelszóval, hogy csináljátok úgy, mint nálatok. A közelmúltban a leghíresebb párosnak az özv. Horváth Jánosné Szentesi Sára-özv. g. Szabó Mihályné Horváth Piroska „felállás” bizonyult. Sári néni meséli: „A lakodalom előtt egy héttel beköltöztünk a sipeti, berényi, kádári, niczkyfalvi vagy dobozi házba. Tudtuk, hogy

hány személyre számítanak. Fölírtattuk a nyersanyagszükségletet. Ezt beszerezték. Az ottani asszonyok várták a parancsainkat, mi meg utasítottuk a társaságot. Hozz vizet, verd a habot, szaggasd a pogácsát, tedd ide, hordd ki – úgy irányítottuk őket. A lényeg, a tésztaösszeállítás, a fűszerezést, a sütés ellenőrzését, a tálalást soha nem bízhattuk rájuk. A felkészülés mondjuk egy 150 személyes lakodalomra nagy-nagy fáradtsággal járt. Volt, hogy csak aprósüteményből nyolcfélét készítettünk. Meg is fizettettük velük a szolgáltatást. A legtöbb helyen még borralalót is adtak. A magyar szokás átvételének meg volt az ára...” Sári nénitől azt is megtudtam, hogy újabban a fiatalok: Palicsák Károlyné Császár Rozália és özv. Palicsák Istvánné Zsíros Rozália a „divatos páros” a szomszédos román falvakban. Mindezek tudatában azon morfondíroztam, hogy két-három évtized múlva várhatóan megjelennek majd azok a román folklórtanulmányok, amelyek a végvári lakodalmi menüt őshonos román hagyománynak állítják be... Végeredményben a gasztronómiai területfoglalásnak sem lehet határa...

(Pista, a félszemű paripa ára) Az 1948-as születésű Teleki Gábor meséli: – Apám (néhai Teleki Gábor) a D. Kovács (Debreczeni Kovács) családtól vásárolt egy szürke paripát, a félszemű Pistát. Java korban volt, lehetett úgy kilenc-tíz éves. Suttyó legény koromban sokat dolgoztam én is vele. Megkedveltem mint társat. A sapkámban hordtam neki a zabot a padlásról, apám észrevette, de nem szólt. Akkoriban vált elkerülhetetlenné a kollektivizálás. Apám sokat töprengett, mit tegyen. Jó, mi belépünk a téeszbe, de azért Pista megérdemli, hogy legyen még néhány jó éve... Eladta a félszemű paripát. Búslakodtunk is eleget emiatt. Ezután jött csak a fekete leves! A téeszvezetőket nem lehetett csak úgy „Pistának” nézni! (Ezt ők állították). Apám normájából (munkaegységéből) levonták Pista árát! Hogy milyen törvényi feltétele volt egy ilyen büntetésnek? Most sem tudom, igazából soha nem agyaltunk rajta. A téeszvezetők kiskirályok voltak, ki próbált volna ellenkezni velük? Úgyhogy ebből a mentési akcióból kétszeresen is rosszul jött ki a Teleki-család. Tanultunk belőle...

(A csincsilatenyésztő keservei) A Siklódi Zsuzsanna-ifj. Oláh József házaspár 2006. májusában vágott bele a csincsilatenyésztésbe. A prémjéért tartott kis rágcsáló (csak a színe emlékeztet a hasonló nevű nyúlajtára!) külön bánásmódot és szakértelmet igényel. Legalább 150 egyed prémje kell egy női bundához. Dél-Amerika félsivatagos területein (Peru, Bolívia, Észak-Argentína, Chile) őshonos. Sűrű bundájának titka: minden szőrtüszőből 40-80 szőrszál nő ki. Egy négyzetcentiméteren több szőrszála van, mint bármely emlősnek. Zsuzsanna – aki Végvár első emeletes házának földszintjén vendéglőt üzemeltet – úgy érezte, hogy az igényes állatka tenyésztésével jelentős mellékjövedelemre tehet szert a család. Egy magyarországi cég Temesságon talált megbízottat, akinek a farmjáról látták el a tenyészállatokkal a szerződő feleket. Az ott dolgozó végváriaktól (Varga István, Bíró Lajos) szereztek tudomást a lehetőségről. Komolyan vették: olyan beruházásba fogtak, ami példamutatónak is nevezhető. Külön épületet húztak föl a tenyészállatoknak, amelyben télen-nyáron biztosították a 18 Celsius fok ideális hőmérsékletet a klímaberendezéssel (nyáron hűtöttek, télen fűtöttek). A beruházás kezdetén négy csincsilacsaláddal indultak. Ez családonként négy-öt anyát és egy bakot jelentett. A szerződés szerint a magyarországi rendszergazda vásárolta fel kéthavonta az állatokat Temesságon, ő állapította meg az árakat, és ő volt a minőségellenőr is. Az első tenyészállatokkal meg kellett vásárolni a különleges ketrecek, önitatókat, a für-

désre alkalmas homokot és egyhavi élelmiszert, abrakot. Minden előírást betartottak. 2009-ben már 24 családot gondoztak, mégis mindig valami hibádzott a végső számításokkor... Ekkor becsapott a villám. Novemberben tömeges pusztulást észleltek, később kiderült, hogy több tenyésztő is panaszkodott emiatt. Volt, aki megvizsgáltatta a kötelezően megvásárolt takarmányt, s arról kiderült, hogy a magas sótartalma idézte elő a bűnösök vesztét. A csapást nehezen heverték ki. Ráadásul ez jelentős bizalomvesztéssel is járt... A pohár akkor telt be végleg, amikor a felvásárló (miután évek hosszú során át szállítás után három hónappal fizetett...), máról holnapra a kialakult euróárat dollárban számolta el! Ez a sajátos kelet-európai gazdasági cinizmus jelentős jövedelem-átcsoportosítást eredményezett – természetesen nem a termelői oldalon! Milyen végkövetkeztetést vont le mindebből Siklódi Zsuzsanna? Ha túlon túl mástól függ az ember vállalkozása, a kiszolgáltatottság mértéke arányában előbb-utóbb bekövetkezik (minek is nevezzük?) a lenyúlás, a becsapás, a kitolás...

(Iskolai jegyzőkönyv) Érdekes adatokat tartalmaz az a második irat, amely a tantestület diákokat érintő javaslatairól szól. Hiányzik a részletes indoklás, de tetten érhető és könnyen elképzelhető, hogy milyen kritériumok alapján döntöttek a tanítók egy-egy gyermek iskolába járásának könnyítésén. Egyúttal beleláthatunk a tantestület és az iskolaszék közötti viszony alakulásába, illetve az akkori demokratikus játékszabályokba.

„Felvétetett Végváron 1912. év október hó 24-én a ref. elemi iskolai tantestület rendes havi gyűlésén. Jelen vannak Zöld Zoltán igazgató elnökle alatt: Bányai Péter, Valkai György, Nagy Sándor és Kádár Sándor tanítók.

16/1912. szám. Elnök üdvözli a teljes számban megjelent tantestületet s a gyűlést megnyitja.

17/1912. szám. Elnök jelenti, hogy múlt gyűlésük óta változás állott elő a tantestületben, amennyiben a Benedek József lemondásával megüresedett tanítói állásra az egyháztanács megválasztotta Nagy Sándor tanítót, akit üdvözöl a tantestületben, s kívánja, hogy közöttünk való működését siker kísérje.

18/1912. szám. Elnöklő igazgató jelenti, hogy a múlt gyűlés 2., 3., 4., 11., 12., 13., 14., 15. számú határozatait az iskolaszék elé terjesztette, s azokat az iskolaszék elfogadta a szélfogó ajtó csináltatására vonatkozó határozat kivételével, amelyet elvben helyesel, de ezidőszerint az egyház anyagi viszonyai miatt mellőz. A 3. pontban hozott határozatot pedig oda módosítja, hogy a tankönyvekért járó 10% felét, azaz 5%-ot kap a mindenkori tankönyvkezelő. Tudomásul vétetik.

...25/1912. szám. Igazgató indítványozza, hogy a Népisk. Szerv. És Szolg. Pragm. 245. §-a alapján a tantestület még egy tagot küldjön az iskolaszékbe. A tantestület Valkai György ajánlatára egyhangúlag Bányai Péter tanítót választja be az iskolaszékbe.

...27/1912. szám. Valkai György tankönyvkezelő előterjesztést tesz, hogy kik kéri a szegény alap terhére a tankönyvek árainak elengedését. A tantestület felülvizsgálja a névsort és a következők könyvdíjának az elengedését javasolja az iskolaszéknek: Csonka András III. o. 1.56 K; Csonka Rebeka IV. o. 2.78 K; Csonka Kornélia II. o. 4.28 K; t. Kiss Sándor II. o. 5.12 K; Ceglédi Sándor II. o. 5.12 K; gy. Kovács

Ferenc V. o. 8.70 K; gy. Kovács Erzsébet III. o. 3.38 K; Novák Éva III. o. 5.12 K. Ezenkívül sz. Varga Juliánna III. o., sz. Varga Lajos III. o. és sz. Varga Zsuzsánna V. o. testvéreknek a felét (5.23 K) engedi el, úgyszintén sz. Kiss Ferenc III. o. és sz. Kiss András V. o. tanulóknak is (4.56 K). Összesen 45 K 85 fill. Azaz Negyvenöt korona és 85 fillér elengedését javasolja az iskolaszéknek.

28/1912. szám. Igazgató indítványozza, hogy Ceglédi Éva és Vári József tanulóknak úgy segítse elő a tantestület az iskolabajárást, hogy elsőnek cipőt, másodiknak sapkát és csizmát csináltasson a szegényalap terhére. A tantestület kimondja, hogy Ceglédi Évának cipőt s Vári Józsefnek sapkát és csizmát csináltat a szegényalap terhére, s átír ilyen értelemben az iskolaszékhez.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja. Kmft. Kádár Sándor tant. jegyző. Hitelesítette: Valkai György. Zöld Zoltán igazgató, elnök."

(Maradjunk humorunknál, még ha keserves is: plusz-mínusz egy téhén) Az adóbeszedő, adóvégrehajtó (avagy percceptor, az állatokat a kollektor „kezelte”) a mi vidékünkön igen fontos személyiség volt. Társadalmi helyzetét a bizalom határozta meg – a Hatalom jól kiképzett öklén ő volt a középső ujj. Megrendítő ütésekkel vihetett be egy-egy embernek, családnak, közösségnek, ha széles jókedve, kocsmázó hajlama, bosszúálló volta vagy emberi sunyisága úgy kívánta. Amíg a Hatalom kegyeltjeként voltak kintartói, minden rendben volt. Néha felettük is eljárt az idő. Ritkán mentek nyugdíjba ebből az állásból. Nagy volt a kísértés... Az alábbiakban két percceptorról lesz szó, az egyik nem végvári, de egy időben a fiáról annyit írt a magyar és a nemzetközi sajtó, hogy érdemes lesz összehasonlítani a szerepüket még most is, a közel- és régmúlt megkopott mázát levakarva. Kezdjük Nagyszentmiklóssal. A kisváros román és szerb (ortodoxok), valamint magyar és német (katolikusok) része negyedek és utcák szerint csoportosult templomaik környékén. Történetünk az ötvenes években, a Tito-féle „láncos kutya”-korszakban kezdődik. A „jugoszláv” határ közelsége miatt sok, megbízhatatlannak minősített családot hurcoltak el a kommunista „igazságszótók” a messzi Baragánba. Az egyik, magyarok és németek lakta utcába, egy elkobzott házba beköltöztetett a Hatalom egy Funár nevű adóvégrehajtót. Azért írom ékezettel a nevét, mivel a nagyszentmiklósi temetőben én még láttam sírokat így jelezve. Nos, ez a Funár egy alacsony, rámenős emberke volt, aki született sántaságát agresszivitással igyekezett ellensúlyozni. Padláslesöprőként vált hírhedtté. A helyiek igen-igen meggyűlölték. Főleg, amikor oktalanul hatalmaskodott – az alacsony és hátrányos helyzetű emberek magabiztosságával. Ugyanis mögötte állt a párt és annak erőszakszervei, elsősorban a rendőrség. A felnőttek meghúzták magukat, amikor megjelent a negyedben, az utcában. Nem úgy a gyermekek! Otthon csak a panaszokat hallották: Funár most ezt csinálta, azt művelte, ezt a családot döntötte romlásba, azt suttogták az emberek, hogy valaki miatta akasztotta föl magát... Csak ennyi kellett a harcos fiúknak-lányoknak. A sánta Funár fiát, a kis, fekete hajú Funart (most már ékezet nélkül) úgy elagyabugyálták, hogy a szerencsétlen csuklott a sírástól. Ütötték, ahol érték. Főleg a fején. Hogy ne sántuljon... Így ment ez hónapokon át. Napokig nem mert kijárni az utcára a kis Funar, a kifosztottak magatehetetlen gyermekgyűlölete az ő esetében később, felnőttként aktív, kézzel fogható bosszúhadjárattá módosult. A történetet elmesélő barátom, S. András szerint szinte közmegegyezés született az utcában: a szülők nem avatkoztak közbe, hagyták, hogy

a gyerkőcök naponta provokálják az apja miatt bűnhődő kis Funar Gheorghét. ...Aki másfél emberöltővel később Kolozsvár népe s az erdélyi magyarságon állt „nemes” bosszút – az ő politikushoz méltatlan szemszögéből... Ez a történet egy agresszív adóvégrehajtótól szólt. A mi végvári percceptorunk azonban maga volt a jó kedély, a hábaveregetős bratyizás mintaképe, aki együtt nevelkedett kortársaival, mindenkihez volt egy jó szava, amíg meg nem jelent végrehajtóként... Alexandru Duica, azaz Duica Sándor, a végvári köznyelv szerint Dujkasanyi (1923-ban született) apja román kelme-festőként települt a faluba, az anyja boksabányai német asszony volt. A bátyja, Jani Temesvárra került. Dujkasanyi benősült egy végvári magyar családba, az iskolai dokumentumok szerint ő is kelme-festő szeretett volna lenni... A falu történetének egy kritikus időszakában, az ötvenes években kiszemelték adóvégrehajtónak. Mosolyogva, az áldozatot nyugtatva hajtotta el az utolsó disznót, vitte el a vetőmagnak félretett búzát, ha érdeke és a félelmetes, ellenőrizhetetlen „terv” úgy kívánta. Mindent simán intézett, nem volt laca-faca. Napokig üldögélt a kocsmában, ott is „szót” lehetett vele érteni... A történet további részét Gyapjas Mihály barátom meséli el, aki aktív résztvevője volt az eseményeknek. – Együtt jártunk legeltetni Kiss Karcival, s onnan is tudtam, hogy a Kiss-családban milyen fontos szerepe volt az egy szem tehennek. (Kiss Károly borbélynak és g. Tóth Erzsébetnek négy gyermeke volt: Gábor, Kató, az említett Karci és Rebi.) Jó barátok voltunk, na. A baj ott kezdődött, hogy amikor megszervezték a lieblingi (telepes sváb község Ötvösdőtől nem messze) állami gazdaságot, kiadták, hogy Végvárról hány tehenet vigyenek erősítésként. A végrehajtó Dujkasanyi volt. Apámtól, Gyapjas Páltól mosolyogva hajtotta el az egyik tehenet adósság fejében. Széttárta a karjait, súgta, majd mondta nagy bölcsen: – Pali, ez a törvény! Kiss Karciéknál eljátszotta ugyanezt. Azt sem vette észre, hogy a Kissék tehenének kéthetes borja van. Mi, gyerekek, szomorkodtunk. Nem lesz legeltetés, pedig milyen jókat játszottunk... Ott ülünk Karcival a házunk előtti padon, amikor beterelik az utcánkba azt a kis végvári csordát, amelyet Lieblingre akartak hajtani. Dujkasanyi az utca végére és a közepére állított egy csöszt, ő még elment intézkedni. Ahogy beszélgetünk, oda jön a Kissék tehene, s megböki Karcit. Felcsillant a szemünk. Meg se beszéljük, szépen hátrálva kinyitottam a Gyapjas-ház kapuját, szóltam Karcinak, hogy iszkiri, álljon be az udvarra. A tehen ment utána az idegen helyre. A csöszök nem vették észre. Gyorsan betereltük az istállóba, elébe vetettünk egy öl szénát, hogy ne böggjön, szóltam anyámnak (k. Szabó Julianna), hogy azonnal fejje meg a tehenet, s vigyünk a borjúnak egy adagot... Mindezt szinte önkívületben csináltuk. Dujkasanyi pedig elhajtatta a kis csordát, ki tudja, hány család bánatára. Viszont soha nem kereste Kiss Károlyék tehenét. A mai napig. Milyen nyilván-tartásuk lehetett, soha nem értettem... Nekik mindegy volt a plusz-mínusz egy tehen?